

Formacja i postługa ceremoniarza w diecezji legnickiej

1. Funkcja ceremoniarza w Kościele

Zgromadzenie powinno przygotować się na spotkanie ze swoim Panem – być „ludem dobrze usposobionym”. To przygotowanie serc jest wspólnym dziełem Ducha Świętego i zgromadzenia, a szczególnie pełniących funkcje wynikające ze święceń¹. Pierwszym, który troszczy się o sprawowanie Eucharystii w Kościele lokalnym jest biskup diecezjalny. W tą troskę włączeni są też prezbiterzy i diakonii. Natomiast biskupom, prezbiterom i diakonom w wypełnianiu ich funkcji pomaga służba liturgiczna, czyli odpowiednio przygotowana grupa wiernych, którzy są odpowiednio uformowani i zaznajomieni z przepisami Kościoła dotyczącymi podejmowanych posług. Jest wskazane, żeby przeszli m.in. formację liturgiczną, odpowiadającą ich wiekowi, kondycji, rodzajowi życia i stopniowi kultury religijnej². Jedną z osób, która jest najbliższa kapłanowi w jego trosce o dobre przygotowanie zgromadzenia jest ceremoniarz.

Funkcję ceremoniarza zaleca *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*. Nie ustanawia ono jakieś nowej posługi, ponieważ właściwe ceremoniarzowi zadania w liturgii spełniane były od dawna. Pierwotnie funkcję tę pełnił archidiakon, diakon lub subdiakon, których nazywano *admonitores*, *memoriales*, *rememoratorii* lub *suggestores* ze względu na ich zadanie przypominania kolejnych czynności obrzędowych w czasie sprawowania liturgii³. W sensie ścisłym urząd ceremoniarza powstał ok. XV w., gdy liturgię, ukształtowaną (VIII-XV w.) na wzór ceremoniału dworu cesarskiego, wzbogacono o liczne obrzędy oraz szczegółowe przepisy ich sprawowania. Spełniał go duchowny, którego zazwyczaj nazywano mistrzem ceremonii. Pod jego kierownictwem mają być sprawowane wszystkie ceremonie. Miał on czuwać, aby służba Boża była spełniana dostojnie, z godnością i majestatem i by była zachowana w najdrobniejszych szczegółach do obowiązujących przepisów⁴. Z czasem zostały ustanowione przepisy dotyczące ceremoniarza. Dokumenty kościelne wymagały od niego następujących zdolności: powinien być uczciwy w życiu i poważny; posiadać odpowiednie wykształcenie teologiczne; umiejętność pisania i mówienia po łacinie; znajomość obrzędów wraz z ich znaczeniem tak, aby będąc zapytany, mógł rozwiązać każdą ważniejszą wątpliwość; śpiew gregoriański; posiadać odpowiednie księgi liturgiczne oraz komentarze do nich; być przystojnym⁵.

---

¹ KKK 1098.

² Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Pastores gregis”*. O biskupie służy Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata 37, Watykan 2003.

³ M. Pisarzak, *Ceremoniarz*, w: EK, t.3, kol. 9.

⁴ R. Gacek, *Ceremoniarz w historii i we współczesnych dokumentach Kościoła*, „Anamnesis” 12:2006 nr 46, s. 101; M. Pisarzak, *Ceremoniarz...*; A. Nowowiejski, *Ceremoniarz i jego czynności podczas Mszy św. i w innych obrzędach Kościoła katolickiego*, Warszawa 1889, s. 368.

⁵ R. Gacek, *Ceremoniarz w historii i we współczesnych dokumentach Kościoła...*, s. 102; A. J. Nowowiejski, *Msza św.*, Płock 1993, s. 8.

Współcześnie dokumenty Kościoła, *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* (106) oraz *Caeremoniale episcoporum* (34-37), stawiają przed ceremoniarzem dwa główne zadania: najpierw ma on przygotować liturgię, a następnie pokierować jej przebiegiem. Warto zaznaczyć, że wg wymienionych dokumentów funkcja ta przeznaczona jest dla osób świeckich. Nie jest ona wyraźnie zarezerwowana wyłącznie dla duchownych, ale nie wyklucza się wykonywanie jej także przez osobę duchowną. Natomiast zadania szczegółowe ceremoniarza składają się z następujących czynności: uzgadnia elementy celebracji z jej przewodniczącym i wszystkimi osobami wykonującymi poszczególne czynności w zgromadzeniu; ustala skład zespołu liturgicznego oraz przydziela funkcje; przeprowadza próby; przygotowuje wraz zakrystianem miejsca celebracji i przedmioty, które będą potrzebne w czasie liturgii; kieruje celebracją, tak by sprawowana była poprawnie i pięknie; w stosownej chwili koordynuje czynności asysty, ministrantów, kantorów, celebransów i ewentualnie koncelebrantów, jeśli są obecni; pełni czynności pomocnicze, jeśli nie ma specjalnie wyznaczonych do tego posługujących, np. obsługiwanie mikrofonów, podanie przewodniczącemu liturgii dodatkowych modlitw i tekstów nie zawartych w Mszału. Formuje procesję na początku i na końcu celebracji; interweniuje w sytuacjach nietypowych, gdy coś zakłóca normalny przebieg liturgii⁶.

Jak można zauważyć ceremoniarz ponosi wielką odpowiedzialność za liturgię. Ze względu na to nie każdy może wykonywać tę funkcję, lecz ten tylko, kto dobrze zna liturgię, jej historię i istotę oraz jej prawa i przepisy, mający równocześnie zrozumienie dla wymogów pastoralnych. Ceremoniarz powinien znać odpowiedzi na pytania: kto celebrować liturgię, jak, kiedy i gdzie można ją celebrować. W szczególności potrzebna mu jest znajomość teologicznych podstaw hierarchicznej struktury zgromadzenia liturgicznego oraz istniejących w nim różnych posług i funkcji. Aby umiał pokierować zespołem osób musi nie tylko posiadać umiejętność organizowania pracy zespołowej, ale i dobrze rozumieć naturę każdej funkcji liturgicznej⁷.

2. Formacja ceremoniarzy

Każda funkcja liturgiczna jest świętą czynnością, w której jest obecny i działa Chrystus, najwyższy Kapłan. To On niewidzialnie przewodniczy każdej celebracji i On uobecnia mocą Ducha Świętego swoje zbawcze dzieło. Spełnianie funkcji liturgicznych, to oddawanie siebie na służbę Chrystusowi. Wierni świeccy swoje zadania spełniają jako uczestnicy kapłaństwa wspólnego, które jest kapłaństwem Chrystusa. On w nich przemawia, gdy czytają słowo Boże, w nich się modli, gdy kierują do Boga swoje wezwania, przenika ich serca, gdy niosą do ołtarza owoce ziemi i pracy rąk ludzkich. O Nim przypominają znaki, które są niesione w czasie procesji⁸. Osoba usługująca w liturgii powinna przechodzić właściwą formację, do której zaproszeni są również kandydaci na ceremoniarzy.

⁶ G. Rzeźwicki, *Od kandydata przez stopnie ministranta, funkcję lektora i ceremoniarza do animatora*, Tarnów 2006, s. 191-192.

⁷ Gacek, *Ceremoniarz w historii i we współczesnych dokumentach Kościoła...*, s. 111.

⁸ S. Szczepaniec, *Ceremoniał zgromadzenia liturgicznego – wydanie studyjne. Cz. I Ogólne zasady celebracji liturgii 5-6*, Kraków 2005, s. 3.

Do tej funkcji powinien być wybrany ktoś starszy, na pewno po przyjęciu sakramentu bierzmowania, mający u pozostałych autorytet. Powinien być obdarzony charyzmatem kierowania zespołami, organizowania działania grup. Ceremoniarz powinien przejść specjalny kurs, który jest szkoleniem teoretycznym i praktycznym, a także połączony z formacją wewnętrzną. Ostatni element jest bardzo ważny z uwagi na to, że jego zewnętrzne zaangażowanie w liturgię i związane z tym pewne zdenerwowanie może pozbawić go czynnego i pobożnego w niej uczestnictwa⁹. Wierny świecki, który jest wezwany, aby świadczył pomoc podczas celebracji liturgicznych, winien być należycie uformowany oraz wysoko cenić życie chrześcijańskie, wiarę, moralność i wierność wobec Magisterium Kościoła¹⁰.

Nie istnieje jeszcze w Polsce wzorcowy plan formacji ceremoniarzy, który byłby obowiązkowy we wszystkich diecezjach. Podejmuje się próby formułowania przebiegu formacji we własnym zakresie. Przykładowy program w swojej książce opublikował ks. Grzegorz Rzeźwicki¹¹, który zaproponował:

- A. przygotowanie teoretyczne
- wiedza teoretyczna (ogólna) na temat liturgii Kościoła;
  - znajomość norm ogólnokościelnych, przepisów liturgicznych (*Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, 2002 r.; *Wskazania Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego wydania OWMR*, 2005 r.);
  - wiedza teoretyczna na temat wszystkich stopni ministranckich, funkcji i posług;
  - ukończenie kursu lektorskiego;
  - znajomość *Ceremoniału posług liturgicznych* (autorstwa ks. S. Szczepańca);
  - nabieranie i rozwijanie swoich kompetencji przez ciągłe szkolenia (warsztaty liturgiczne);
- B. przygotowanie praktyczne
- umiejętność prowadzenia ćwiczeń odnośnie postaw, gestów liturgicznych i wszystkich funkcji sprawowanych podczas liturgii;
  - umiejętność przygotowania i kierowania asystą liturgiczną;
  - powinien mieć za sobą pewne doświadczenie liturgiczne;
  - dbałość o wyeliminowanie wszystkiego, co nie odpowiada wewnętrznej naturze liturgii, a zachowanie tego, co jest z nią zgodne;
- C. formacja wewnętrzna
- dojrzałość chrześcijańska (życie sakramentalne i modlitwa, dojrzałość w wierze, nadziei i miłości);
  - udział w dniach skupienia;
  - uczestnictwo w oazach, które są wpisane w formację służby liturgicznej (Oaza Rekolekcyjna Diakonii Liturgicznej, Kursy Oazy dla Animatorów Liturgicznych, Oaza Modlitwy Diakonii Liturgicznej);
  - sumienne wypełnianie swoich obowiązków w parafii, w szkole i na studiach;
  - postawa koleżeńska i służebna;

⁹ G. Rzeźwicki, *Od kandydata przez stopnie...*, s. 193.

¹⁰ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja o zachowaniu i unikaniu pewnych rzeczy dotyczących najświętszej Eucharystii* 46, Kraków 2004.

¹¹ G. Rzeźwicki, *Od kandydata przez stopnie...*, s. 194-195.

- dbałość w pełnieniu posługi o własne dobro duchowe i dobro duchowe wiernych.

3. Formacja ceremoniarzy w diecezji legnickiej

W diecezji legnickiej kurs dla ceremoniarzy organizowany jest przez diecezjalne duszpasterstwo służby liturgicznej, które opracowało zakres materiału wchodzący w formację kandydatów¹². Obejmuje on zajęcia teoretyczne, praktyczne oraz formację wewnętrzną. Podczas poszczególnych spotkań zwracano również uwagę na formację ludzką. 27 kwietnia br. została zakończona II edycja kursu, który odbywał się od listopada 2006 do kwietnia 2007.

Diecezja legnicka składa się z 29 dekanatów, w których powołani są dekanalni duszpasterze służby liturgicznej. Do każdego z nich zostało skierowane zaproszenie, by wydelegował na kurs jednego lub dwóch przedstawicieli wspólnoty dekanalnej. Postawiono warunek, by był to prawnie ustanowiony lektor, przynajmniej z rocznym stażem posługi, uczęszczający do III klasy gimnazjum lub starszy i posiadający podstawy wiedzy z liturgii. Na kurs skierowano 54 chłopców, którzy 11 listopada rozpoczęli formację. Odbyło się sześć dwudniowych zjazdów w Centrum Formacji Charytatywnej „Caritas” Diecezji Legnickiej. Program każdego zjazdu przedstawiał się mniej więcej w następujący sposób:

Piątek

16³⁰ – zjazd i zakwaterowanie

17¹⁵ – wspólne wyjście do parafii św. Tadeusza Apostoła w Legnicy

18⁰⁰ – Eucharystia przygotowana przez kandydatów na ceremoniarzy

19³⁰ – kolacja

20¹⁵ – wykład teoretyczny

21¹⁵ – modlitwy wieczorne (kompleta)

22³⁰ – cisza nocna

Sobota

7³⁰ – pobudka i toaleta poranna

8⁰⁰ – modlitwy poranne i przygotowanie liturgii

8³⁰ – Eucharystia z jutrznią i homilią

9¹⁵ – śniadanie

10⁰⁰ – wykład teoretyczny

11⁰⁰ – zajęcia praktyczne

12³⁰ – omówienie liturgii piątkowej i przygotowanie liturgii na następne spotkanie

13³⁰ – obiad i zakończenie spotkania

Zajęcia teoretyczne prowadzili wykładowcy i przełożeni Wyższego Seminarium Duchownego, studenci KUL, sekretarz Biskupa Legnickiego oraz duszpasterze służby liturgicznej. Natomiast zajęcia praktyczne diakoni i alumni z legnickiego seminarium, którzy również wraz z diecezjalnymi duszpasterzami służby liturgicznej troszczyli się o formację wewnętrzną, przygotowanie nabożeństw, Eucharystii. Z opracowanego rozkładu tematów na II edycję kursu zostały wybrane następujące:

---

¹² Rozkład tematów został opublikowany już w „Anamnesis”. Zob. B. Wolański, *Formacja służby liturgicznej w diecezji legnickiej*, „Anamnesis” 12 (2006) nr 46, s. 114-115.

A. Spotkanie I

- teoretyczne: co to jest liturgia – celebrowanie zbawienia człowieka tu i teraz; zgromadzenie liturgiczne jako podmiot – funkcje w liturgii, jako przejaw aktywności zgromadzenia, które sprawuje liturgię; moja modlitwa i Bóg w moim życiu;
- praktyczne: przestrzeń liturgiczna oraz postawy i gesty w liturgii; szaty liturgiczne i paramenty liturgiczne.

B. Spotkanie II

- teoretyczne: Rok liturgiczny. Dzień Pański; kto nie czyta Słowa Bożego, nie może dobrze przeżywać liturgii;
- praktyczne: ministrant ołtarza i ministrant światła.

C. Spotkanie III

- teoretyczne: Rok liturgiczny: Adwent i Narodzenie Pańskie; mój sakrament pokuty i pojednania (rachunek sumienia – praktyczne wskazówki);
- praktyczne: ministrant księgi i krzyża; turyferariusz i nawikulariusz.

D. Spotkanie IV

- teoretyczne: Rok liturgiczny: czas „per annum”; Rok liturgiczny: Wielki Post, Wielkanoc i Okres Wielkanocny;
- praktyczne: zajęcia dotyczące liturgii z biskupem; ministrant słowa Bożego; służba darów i służba ładu; ceremoniarz.

E. Spotkanie V

- teoretyczne: dobór tekstów w liturgii; potrzeba formacji służby liturgicznej w parafii;
- praktyczne: liturgia Triduum Paschalnego.

F. Spotkanie VI

- teoretyczne: sakrament małżeństwa i wystawienie Najświętszego Sakramentu oraz procesja eucharystyczna;
- praktyczne: obrzędy sakramentu chrztu i Eucharystia z udzieleniem sakramentu bierzmowania.

Podczas każdego spotkania mocno zwracano uwagę na przygotowanie i przebieg liturgii, która sprawowana była w kościele parafialnym św. Tadeusza Apostoła w Legnicy. Przed Mszą św. odbywała się próba pełnej asysty, która wyznaczana była na poprzednim zjeździe. Kandydaci przygotowywali samodzielnie komentarze do Mszy św. oraz Modlitwę Powszechną. Następnego dnia przebieg liturgii był dokładnie analizowany i omawiany na zajęciach prowadzonych przez doktoranta liturgiki pełniącego również funkcję diecezjalnego duszpasterza służby liturgicznej ds. formacji.

Na ostatnim zjeździe kandydaci na ceremoniarzy musieli zdać egzamin komisyjny z uzyskanej wiedzy, co było warunkiem dopuszczenia do promocji. Uwieńczeniem spotkań formacyjnych było pobłogosławienie w katedrze 50 kandydatów, którzy ukończyli kurs, do wypełniania funkcji ceremoniarza przez Biskupa Legnickiego. Jako zewnętrzny znak funkcji ceremoniarza przyjęto w diecezji legnickiej srebrny krzyż zawieszony na czerwono złotym sznurze z pomponem, który posługujący za-

kładają na szyję. Krzyże oraz dyplomy ukończenia kursu zostały wręczone podczas uroczystej promocji.

Diecezjalne duszpasterstwo służby liturgicznej przyjęło założenie, że formacja nie kończy się wraz z uroczystością w katedrze. Dlatego też organizowane są dni skupienia dla ceremoniarzy, którzy na co dzień posługują w swoich wspólnotach parafialnych i dekanalnych, biorąc również czynny udział w formowaniu młodszych ministrantów. Dwa spotkania odbyli już absolwenci I edycji kursu, a jesienią br. zostaną zaproszeni absolwenci II edycji, by pogłębiać swoją wiedzę i duchowość.

Należy iść w takim kierunku, żeby w żadnej większej wspólnotcie, ale także i w mniejszych parafiach np. wiejskich nie zabrakło ceremoniarzy zatroskanych o piękno liturgii. Od jej dobrego przeżywania przez każdego uczestnika celebracji liturgicznej zależy bowiem żywotność wspólnoty kościelnej. Wspólnotowe przeżywanie liturgii, zwłaszcza liturgii niedzielnej, jest szczególnie ważne w życiu parafii (*Dies Domini* 35). Sprzyjałoby to na pewno owocności duszpasterstwa, gdyby powstały we wspólnotach parafialnych zespoły takich osób, które swoją posługą ożywiałyby życie liturgiczne, a przez to, również całe życie chrześcijańskie wiernych¹³.

---

¹³ G. Rzeźwicki, *Od kandydata przez stopnie...*, s. 187.